

1
1985

САМОУПРАВНА ШКОЛА

13

Сремска Митровица

САДРЖАЈ:

ТРИБИНА УСАВРШАВАЊА

Др Петар Милошевић: Сирмијум као инспирација	3
Мр Вјекослав Ђетковић: Ученик као субјекат у настави ликовног васпитања	9
Мр Јован Југовић: Демонстрациони огледи у настави познавања природе за IV разред основне школе	17

САГЛЕДАВАЊА

Никола Спајић, Нада Јанковић и Бранко Пуач: Неки показатељи и проблеми идејно-васпитног рада у школи	27
Александар Сајковски: Једно искуство у стручном усавршавању наставника и васпитача	36
Станка Салонски: Формирање појмова »живо« — »неживо« на предшколском узрасту	44
Нада Рајић: Поремећаји понашања личности као пропратна појава менталне ретардације	53
Јован Ајдуковић: Превођење у систему масовне комуникације, процеси превођења и два фундаментална модела превођења	59

МЕТОДИЧКЕ ВАРИЈАЦИЈЕ

Братислав Марковић: Прилог коришћењу ТВ емисија у проблемској настави	66
--	----

ЧИТАЛИ СМО — ПРЕПОРУЧУЈЕМО

Вучина Раичевић: Школски руско-српскохрватски речник др Богољуба Станковића	71
--	----

ВИЂЕЊА

Анђелко Грујић: Гомолава и мостови	74
Ђуро Шефер: Бесмртна хетера са Коринта	76

САЗНАЈЕМО

Будимир Марин: Четири деценије просветно-педагошке службе у Срему	78
Станка Салонски: Изложба »Четрдесет година образовања и васпитања на подручју општине Сремска Митровица	85
Позив на сарадњу	87

Јован АЈДУКОВИЋ, Рума

ПРЕВОЂЕЊЕ У СИСТЕМУ МАСОВНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ, ПРОЦЕСИ ПРЕВОЂЕЊА И ДВА ФУНДАМЕНТАЛНА МОДЕЛА ПРЕВОЂЕЊА

Да је превођење било заступљено и у праисторији указују нам историчари превођења. Још из древних митова, а касније записаних код Хомера, затим у Еди и у Библији, могу се извући подаци о постојању превођења и преводилаца још у праисторији. Данас о том праисторијском периоду развоја превођења, осим оваквих, нема конкретних података. Од првих података о постојању писаних превода, који датирају из трећег и другог миленијума пре н. е. (Наредба краља Саргона да се краљевски прогласи преведу на све језике његових поданика) па до данашњег дана, превођење представља облик међујезичке комуникације, у којој пошиљаца (у данашњој теорији превођења-експедијент) и примаца оперишу различитим кодовима. Самим тим чин превођења представља непосредан чинилац у систему споразумевања између пошиљаоца и примаоца. У књизи »Оригинал и превод« проф. др Миодрага Сибиновића налазимо пример о функционалном приступу превођењу. Чешки теоретичар В. Матезијус, један од оснивача Прашког лингвистичког кружока, 1913. год. у чланку »О проблемима чешког преводилаштва«, овако поставља функционални приступ превођењу: »Песнички превод на читаоца мора да делује исто онако како делује оригинал, макар чак другачијим уметничким средствима него у оригинал, макар чак другачијим уметничким средствима него у оригиналу... често, иста или приближно иста средства делују различито ... приступ превођењу може бити различит«.

Превосење, као акт масовне комуникације, подразумева, као прво, комуницирање између примаоца и пошиљаоца преко преводиоца. У неком другом случају преводилац може да буде уједно и прималац, јер он претвара језик пошиљаоца на свој, а затим, језик свој претвара на језик пошиљаоца и даје одговор. Превосење пролази више етапа:

1. Лексичко »одмотавање« (изналажење речи)
2. граматичко конструисање
3. моторна реализација (на матерњем језику)
4. превод.

Као продукт на крају добићемо изговорену мисао или запис на матерњем језику. Када треба да извршимо повратну информацију, тј. када преводилац хоће да преведе мисао са матерњег на страни језик, процес иде обрнуто. Врши се процес УНУТРАШЊЕГ ПРОГРАМИРАЊА (њега сусрећемо и у горњем случају).

Преводилац узима дату мисао или превод и врши:

1. лексичко »одмотавање«
2. граматичко конструисање
3. моторну реализацију на језику пошиљаоца (страном)
4. мисао на језику пошиљаоца.

Међутим, у превођењу књижевних дела превођењем се траже средства која ће на новом језику оставити исти утисак и изазвати иста осећања као оригинал. У теорији 20. века се развио принцип функционалне еквивалентности.

Превођење је директно и индиректно везано са другим средствима комуницирања. То значи, да су визуелна, аудитивна и тактилна средства на неки начин везана за чин превођења.

Веза између аудитивних средстава и превођења уследила је сужањем. Тако, преводилац слуша док пошиљалац говори, а прималац слуша док преводилац говори.

Веза између визуелних средстава и превођења уследила је посматрањем. Пошиљалац је написао текст, преводилац врши чин превођења, пошиљалац визуелно »прима« текст.

Тактилна средства споразумевања имају веома ограничену употребу, свакако, и због тога што је за остваривање оваквог начина комуницирања неопходно успостављање физичког контакта, додир између саговорника. Овај начин комуницирања спроводи се међу слепима. Али додир и код особа којима је чуло вида исправно може да послужи као средство за преношење одређене информације. Стављање руке на раме, на пример, знак је присности. Због тога можемо рећи да и ту постоји чин превођења одређене информације са примаоцем на пошиљаоца.

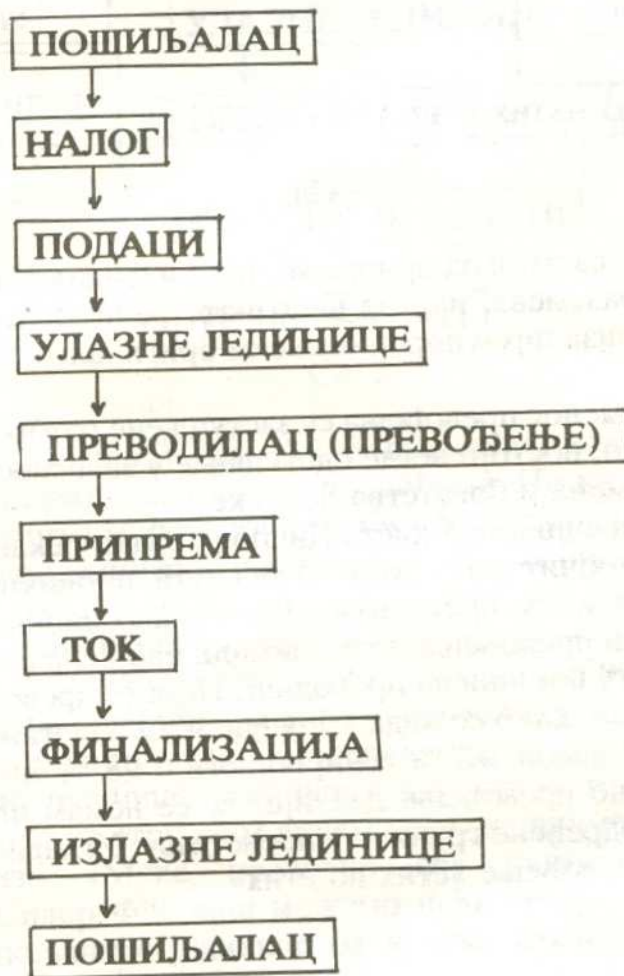
Превођење је један од важних облика масовне комуникације. Оно може припадати свим средствима споразумевања. Пошиљалац аудитивно (говором) или визуелно (»посредством очију«) предаје налог и податке преводиоцу који такође аудитивно или визуелно предаје крајњи резултат примаоцу или пошиљаоцу, зависно од ситуације. У овом случају не мисли се да он очима предаје резултат, већ пошто је то текстуални превод, он на папиру предаје резултат, а он се чита.

ПРОЦЕСИ ПРЕВОЂЕЊА

Л. С. Бархударов у својој књизи Језик и превођење прецизира да под процесом превођења подразумева »међујезички преображај, или трансформацију текста на једном језику у текст на другом језику«. Том приликом објашњава да: »термин ,преображај' не треба схватити буквално — изворни текст или текст оригинала се не ,преображава' у том смислу да се он сам не мења. Тај текст, разуме се, сам по себи остаје непромењен, али упоредо с њим и на основу њега ствара се други текст на другачијем језику, којег називамо ,превод' (превод као преведени текст)«.

У савременом превођењу чин превођења не убраја само превођење. Оно је по својој грађи много сложеније. Навешћу сада два процеса превођења.

Први процес превођења, главни и основни за све остале, зове се »Декасилабичан низ«. Израз је настао од грчке речи deka-десте + silaba-слог што би у преводу значило десетеросложни низ. У ствари, он се састоји од дест спратова, а сваки од њих је од великог значаја за превођење. То су:

Сл. 1

Декасилабичан низ се највише употребљава у књижевном превођењу. Као што се види, пошиљалац шаље налог преводиоцу да му се преведе одређени текст (писмено или усмено обавештење). Шаље му податке, тј. оно што ће да преводе, затим, улазне јединице (разне материјале који ће да преводиоцу олакшају само превођење), и све то долази до преводиоца. Преводилац врши припрему, врши сам чин превођења и финализацију (коректуру превода). Када је све завршено, издаје излазне јединице што представља крајњи резултат који је упућен пошљаоцу.

Други процес превођења се назива »Интермедијарни низ« јер се он, у ствари, садржи у Декасилабичном. Сам тај »исечак« може да стоји самостално и он представља други низ.

Сл. 2

Процес се састоји од припреме, тока и финализације. У припреми се чита текст, разумева, налазе непознате речи. У ток спада чин превођења, у финализацију-упоређивање са оригиналом и читање преведеног дела.

Код савременог превођења су заступљене готово све фазе ова два процеса. Наравно, постоје негде одступања, у зависности од већег и богатијег знања, умећа и богатства лексике.

Француски енциклопедиста Дидро је овако рекао како треба преводити: »Ја сам прочитао њу (књигу) два пута, проникнуо сам духом, затим затворио је и почео преводити«. Но, овакво мишљење многи савремени теоретичари превођења нису узимали као исправно. Пре би се рекло: отвори књигу и почни да преводиш! Процес превођења се не своди само на превођење, како се види у пређашњим излагањима. То је, како је рекао чувени Едисон, »2 % генијалности и 98 % знојења«.

Што се тиче превођења поезије, ту се немам шта нарочито задржавати. Нису одређене границе у превођењу. Углавном се песма препева или врши превођење »стих по стих«.

ДВА ФУНДАМЕНТАЛНА МОДЕЛА ПРЕВОЂЕЊА

Совјетски теоретичари превођења Ревзин и Розенцвејг су у својој књизи Теорија општег и машинског превођења 1964. год. закључили да постоје два фундаментална модела превођења: један у којем се преводилац — пошто прими поруку од пошиљаоца као прималац — окреће животној стварности на коју поруку упућује да би ту стварност изразио језиком превода и као нови пошиљалац упутио је примаоцу на језику превода; други, у којем преводилац примљену поруку, без враћања животној стварности, »прекодира« директно са језика оригинала у језик превођења.

Осим метода које су дали Ревзин и Розенцвејг, по моме мишљењу, постоје још два фундаментална модела превођења (не значи да их нема још).

МОДЕЛ »А«

Сл. 3

Први модел, или модел »А«, се примењује код књижевног, стручног или неког другог »књишког« превођења. Пошиљалац да налог, податке и остало што је потребно да би преводац преводио. Преводац, уз помоћ спољашњих и посредних јединица преводи и издаје излазне јединице, а то је резултат који предаје пошиљаоцу.

Улазне јединице су све оно што прима преводац (савети, начини како треба да преводи, време за које је потребно да преведе итд.).

Спољашње јединице су жива, спољашња средина, али »опредмењени« њен део: речници, енциклопедије и др.

Посредне јединице су комуникације преко телефона или директно консултовање са стручним лицем неке, на пример, области.

У књизи »Муке преводиоачеве« бугарског преводиоца и теоретичара Сидер Флорина можемо наћи неколико случајева где су посредне и спољашње јединице од велике важности. Издвајам један пример:

— Ало, Ало! Зоолошки врт? Да ли ми можете рећи шта ради камила?

— Ви сте, вероватно, с ума сишли, или се шалите са мном...

— Молим Вас, не спуштајте слушалицу... Видите да сам преводац...

— А, тако? Стварно немам времена...

— Не, молим Вас, мени је потребна реч, мала реч, у вези с преводом... Погледајте: крава муче, коњ рже, пас лаје, а шта ради камила?

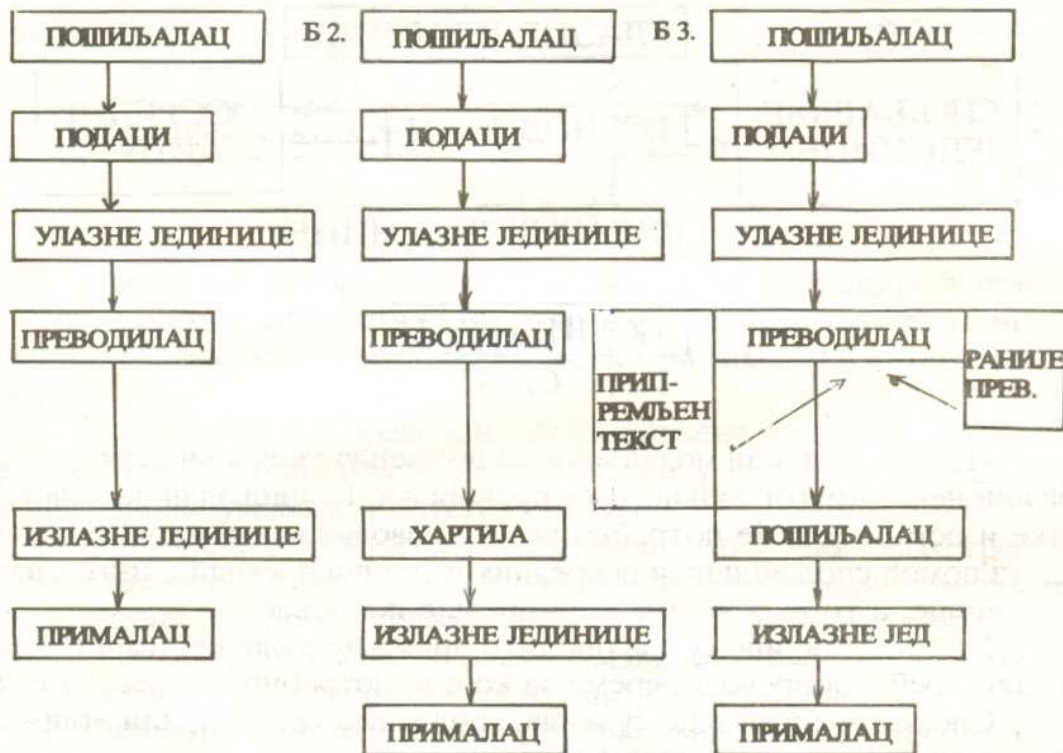
— Ах, у томе је ствар!...

Такав сам приближно водио разговор тада, а после првог неспоразума са мном су били љубазни, увек ме дочекивали радосно и поклањали доста времена на објашњавању мојих, стварно, глупих питања...

Како се види потреба да се комуницира са спољашњом средином, било преко телефона или користећи разне речнике и енциклопедије, је велика. Ствар је у томе што писац пише о стварима које су њему позна-

те, а преводац не зна унапред шта ће преводити, а када сазна, види да много тога не зна. Тада се јавља потреба отићи било у фабрику, болницу, па чак се саветовати са аутором. Из овог следи закључак да количина информација, неопходна превођиоцу, је потребна много више него што је могуће добити у речницима, енциклопедијама.

МОДЕЛ »Б«
МБ. 1.

сл. 4

Други модел, модел »Б«, се састоји из 3 различите фазе у 3-има различитим ситуацијама. Све три фазе се примењују код симултаног превођења. Под 1 је директно »на ухо«, под 2 и 3 су конференцијско. Под 2-води се запис када говори пошиљалац-преводи-, а под 3 је кабинско превођење. Симултано превођење је усмено превођење текстова које се прима чулом слуха, а обавља се истовремено, односно скоро истовремено са слушањем текста који се преводи. За разлику од симултаног превођења, консекутивно превођење се своди на меморисање текста који се преводи, а затим се исказује на језику превода. И у једном и у другом случају онемогућено је коришћење помагала. Кабинско превођење се врши на великим скуповима. Оптерећеност преводаца је огромна, пре свега што мора да слуша језик примаоца и да симултано преводи пошиљаоцу.

ЗАКЉУЧАК: Значај превођења је огроман. Што се више ухватимо у коштац са тешким задацима, превод ће нам бити адекватнији. Правилно превођење и поступање по закону превођења помоћи ће сваком ко се бави превођењем да преброди све тешкоће, а читаоца ће упознати са најновијим остварењима из области научно-техничког прогреса,

књижевности, културе и других области привредног, друштвеног и културног живота неке земље. На крају излагање можемо завршити речима, које су изговорили Толстој, Тургењев, Едисон и други, да надахнуће долази при напорном раду. Нема стваралаштва без мукотрпног рада и у књижевном преводу (уметничком). Тим је потврђена Едисонова дефиниција генијалности: »Генијалност је 2% надахнућа и 98% знојења«.

ЛИТЕРАТУРА

1. Проф. др Миодраг Сибиновић: »Оригинал и превод«, Београд 1979.
2. Сидер Флорин: »Муке преводиоачеве«, Москва 1983.г.